

ЕПІТЕТ ЯК СТИЛЬОВА ДОМІНАНТА ПРОПОВІДЕЙ ЄПИСКОПА ГРИГОРІЯ ХОМИШИНА

Оксана Ципердюк,

кандидат філологічних наук, доцент,

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

У статті на матеріалі праці «Парафіяльна місія» простежено функціонування епітетних структур у проповідях Г. Хомишина. Розглянуто лексичне наповнення епітетних словосполучень і функціонально-стилістичні особливості епітетів. З'ясовано своєрідність ідіостилю Г. Хомишина, яка полягає у високій частоті вживання епітетів-суперлативів, які надають мовленню емоційно-оцінного забарвлення, урочистості; а також у великій концентрації в одному фрагменті різних художніх засобів, основою яких є епітет, що сприяє образності, впливовості проповідей та посилює їхній естетичний потенціал.

Ключові слова: епітет, епітетне словосполучення, епітетна структура, релігійний стиль, проповідь, ідіостиль.

Tsyperdiuk Oksana. The epithet as the stylistic dominant of the sermons of bishop Hryhorii Khomyshyn. *The study of religious texts of different genres, including sermons, refers to the topical problems of Ukrainian linguostylistics. The purpose of the article is to analyze the peculiarities of the functioning of epithets in the sermons of Bishop H. Khomyshyn based on the work "Parish Mission", in particular, to examine the lexical content of epithetical structures, as well as functional and stylistic features of epithets.*

The analysis is based on epithets expressed in adjectives, which are quantitatively prevalent among other means of expression. The term "epithet" is interpreted in a broad sense, which is characteristic of theolinguistic studies. The epithets were found to be the stylistic dominant of the analyzed texts. The study of the lexical content of epithetical phrases revealed the tendencies peculiar to the epithetical system of religious style in general: the consistency of the lexical composition, the typicality of syntagmatic connections. The epithets-complex words, permanent definitions, and epithetical paraphrases were analyzed, including the idioms that are marked with religious style and have a hint of solemnity, bookishness. The usage of certain dialect and obsolete epithets is caused by the instability of the linguistic norm and the influence of Church Slavonic language. The stylistic features of the epithets are related to their expressive emotional-evaluative coloration, which imparts to the expression of the texts, deepens their outlook and corrective influence. Epithets as keywords are an important semantic and compositional elements

of text, revealing a text-forming function. The peculiarity of H. Khomyshyn idiostyle has been found out, which is the high frequency of the usage of epithets-superlatives that give the speech an emotional-evaluative color, solemnity. The bishop's style is marked by a high concentration in one fragment of various artistic means (metaphors, comparisons, antithesis, repetition, oxymoron, etc.), the basis of which is an epithet that promotes the imagery, the influence of the sermons and enhances their aesthetic potential.

Key words: *epithet, epithet word combination, epithetical structure, religious style, sermon, idiostyle.*

Вступ. Дослідження мовних особливостей різножанрових релігійних текстів належить до актуальних проблем української лінгвостилістики і вилилося в низку ґрунтовних праць, до яких належать і розвідки, присвячені вивченню загальних рис проповіді як підстилю релігійного стилю та ідіостилю окремих проповідників (Павлова, 2005; Петришина, 2008 та ін.), тих чи тих аспектів мовостилю сучасних проповідей (Яригіна, 2012) тощо.

Проповіді єпископа Української Греко-Католицької Церкви Григорія Лукича Хомишина (1867–1945) уже були об’єктом дослідження в кількох наших публікаціях, де ми стисло оглянули життя та богословський доробок владики, вивчили особливості його проповідницьких текстів на лексико-семантичному рівні (Ципердюк, 2018а), простежили своєрідність використання в них фразеологізмів (Ципердюк, 2018б) та ін.

Мета пропонованої статті – на матеріалі богословсько-пасторальної праці «Парафіяльна місія» (1934) проаналізувати функціонування епітетів у проповідях єпископа Г. Хомишина: дослідити лексичне наповнення епітетних структур та функціонально-стилістичні особливості епітетів.

На вживання тропів, зокрема епітетів, у проповідницькому підстилі релігійного стилю уже звертали увагу теолінгвісти. О. Петришина в окремому підрозділі дисертації детально аналізує семантичні та функційні особливості епітетів (Петришина, 2008: 124–133). Однак найбільш ґрунтовною в сучасній теолінгвістиці є праця «Епітет у конфесійному стилі сучасної української мови» (Лук’янчук, 2008), де вперше комплексно досліджено систему «епітетів у мало вивченій сфері їхнього функціонування – релігійній», «з’ясовано роль

епітетів у вербалізації релігійної картини світу» (Лук'янчук, 2008: 3), проаналізовано семантико-стилістичні ознаки епітетних словосполучень.

Вивчення епітетів у проповідях Г. Хомишина доречно в контексті міркувань лінгвістів про те, що «епітетну структуру варто розглядати як носій стилю, оскільки поєднання означення та означуваного апіорі має здатність до вираження стильової закономірності» (Волковинський, 2013: 273).

Методи і методики дослідження. У статті для аналізу, систематизації та з'ясування своєрідності функціонування епітетних одиниць використано описовий метод. За допомоги контекстуального аналізу визначено мовленнєве оточення, а компонентного аналізу – лексико-семантичну структуру епітетів.

Результати й дискусії. Проаналізувавши проповіді єпископа Г. Хомишина, ми виявили мовностилістичні засоби й прийоми, які є домінантами ідіостилу владики. «Серед тропів найбільш виразними і частотними є епітети, метафори» (детальніше див.: Ципердюк, 2018а: 109).

Досліджуючи особливості вживання епітетів у релігійному стилі, науковці дотримуються широкого розуміння, визначаючи епітет як «будь-яке означення, що вживається для вирізнення предмета думки», вважаючи, що «таке тлумачення є більш повним, воно не обмежує сфер використання і функцій епітетів» (Лук'янчук, 2008: 5). Ми погоджуємось із таким визначенням, зважаючи на специфіку релігійного стилю, де навіть логічне означення зчаста є стилістично маркованим. Основну увагу зосередимо на епітетах, виражених прикметниками, що пов'язано з найбільшою частотністю останніх в аналізованих текстах та обсягом нашої статті.

Функціонування епітетних одиниць у проповідях Г. Хомишина загалом відображає специфіку їхнього використання в релігійних текстах, де семантика та стилістичне навантаження епітетів детерміновані богословськими канонами, позначені «певною регламентованістю лексичного складу, усталеністю синтагматичних зв'язків, традиційним для релігійної комунікації стилістичним, емоційно-образним навантаженням, що спричинено екстралінгвальними чинниками» (Лук'янчук, 2008: 7).

Насамперед упадають у вічі типові для релігійних текстів епітети на означення Божих Осіб, напр.: *найвищий необмежений Господь; Єдиний, терпеливий, справедливий, всевідучий, всемогутній Бог; Бог є вічним; необмежений, всемогутній Творець; найвищий наш Господь; Що за страшний біль відчуває наш найлюбіший Ісус!* (Хомишин, 1999: 63, 88, 239, 315, 398). Деякі епітети спонукають до глибшого розуміння християнського віровчення: *У нас <...> взаємний контакт між Євхаристійним Ісусом і вірними ще належно не розуміється і не практикується. Ми визнаємо Найсвятішу Тайну Євхаристії, та не розуміємо особистого Ісуса в тій Тайні<...>. Ісус Христос у Найсвятішій Тайні Євхаристії у нас немов ізольований і не має впливу на наше духовне життя* (Хомишин, 1999: 7).

Характеризують Бога та відображають християнське ставлення до нього також епітети в поєднанні із соматизмами: *Найсвятіше Серце Ісуса; Наймилостивіше Серце Ісуса, всемогутня і справедлива рука Божя; найслухняніше Серце Христове; наймилосердніше Серце Христове; <...>не ухиляємося з-під милосердної Твоєї правиці; Найтерпеливіше Серце; Серце найлюбіше* (Хомишин, 1999: 46, 90, 329, 359, 393, 453, 460).

Епітети з виразним емоційно-оцінним забарвленням ужито у звертаннях до святих осіб, зокрема Богородиці: *Пресвята Діво Маріє, єдина чиста і благословенна; О, наша милосердна Мати, вимоли нам прощення наших гріхів; Найлюбіша Мати, представ Божому Серцю усі наші терпіння* ((Хомишин, 1999: 396, 406). У науці 27 «Набоженство до Пречистої Діви Марії», окрім типових означень, що входять до складу лексикалізованих словосполук на зразок *Пречиста Діва Марія, Матір Божя*, владики використовує низку епітетів у різнотипних структурах (перифразах, порівняннях тощо), образно, з пієтетом описуючи чесноти Богородиці, спонукаючи мирян славити, наслідувати Марію, шукати порятунку в неї, дякувати їй. Напр.: *Пречиста Діва Марія Непорочно Зачата; перша після Бога, вільна від первородного гріха; ясна, як сонце, гарна, як місяць, а сильна і могутня, як військо; найвірніша фотографія Ісуса Христа; наша єдина заступниця; в усьому слухняна; Матір Страждальна; велика сила Її душі у*

терпінні; не зігнулася під жахливим ударом терпінь; Її **найсвятіше** дівство; **Матір наймудріша, всемогутня** Марія; **О, Маріє, будь прославена і возвеличена!** (Хомишин, 1999: 419–431).

Особливою експресією, виразністю позначені означення в повторах (**Марія – Матір найлюбіша, Матір найсвятіша, Матір наймилосердніша**), зокрема в епіфорі наприкінці абзаців (**Бо Марія – це Матір наймилосердніша, це Матір найсолодша, це Матір найлюбіша, бо Марія – Матір Божа і Матір наша!**), які водночас надають мовленню молитовної тональності, впливають на психоемоційний стан вірних (Хомишин, 1999: 426, 427).

Г. Хомишин використовує епітети на означення святих, демонструючи уживання усталених у релігійному стилі, зокрема й метафорних (*солодкий*), епітетів, напр.: **Святий Йосифе, Опікуне Ісуса Христа, Обручнику Пречистої Діви Марії, великий Патріарху і Покровителю Католицької Церкви, Ти – наш добрий і солодкий** добродій та опікун, заступися за нас (Хомишин, 1999: 396). Привертає увагу означення **наш** (пор.: **наш** найлюбіший Ісус, **наша** милосердна Мати), яке передає єднання зі святими особами.

Характеристика священників аксіологічно зумовлена, здебільшого позитивна, представлена епітетами-антонімами, пор.: **видатні священники, добрі і святі священники, покликаний, ревний і святий священник – непокликаний, недбалий і занепалий священник, непокликаний священник; католицький священник – некатолицький священник** (Хомишин, 1999: 6, 288, 289, 290, 171). Контекстуально протиставлені ознаки в прикметниках *світський – безженний, звичайний – найвищий*: **світські священники – Товариство безженних священників; звичайний священник – один-єдиний найвищий священник Ісус Христос** (Хомишин, 1999: 6, 9–10, 282).

Епітети, що оцінюють людину, її вчинки з погляду християнської моралі та її ставлення до Бога, релігійних норм, також різновекторні, пор.: **побожна і мудра жінка; смерть праведної людини є дуже щасливою і легкою; віруючі і правдиві католики, щасливий Лазар; щира, палка любов до Бога; релігійна поведінка; щирі католики – люди занепалі й безбожні; занепалі безбожники; закам'янілі упавші грішники; О, нещасний ти грішнику; грішний,**

немилосердний, гордий багач, несовісні або впавші, безбожні та розпусні газетярі, безсовісні газетярі, слабосильні, обмежені та мізерні сотворіння (Хомишин, 1999: 349, 119, 286, 97, 87, 270, 286, 380, 22, 96, 105, 75).

Численні епітети навколо ключових абстрактних понять, пов'язаних із духовною сферою, засвідчують глибину та емоційно-образний виклад місійних наук єпископа Г. Хомишина, , напр.: **віра** – ясна, жива, сильна, надприродна, правдива, фальшива, зіпсута, католицька, протестантська; **душа** – праведна, безсмертна, жива, свята, невинна, вірна, людська, спотворена, мерзенна, гідка, гнила, отруєна, рапата, вперта, м'яка, тверда, обдерта, мерзенна, плюгава, грішна; **любов** – Богочоловіча, найсвятіша, найчистіша, найбезкорисливіша, безмежна, безконечна, незбагненна, недосяжна, правдива, гаряча, добра, чиста, вища, покинута, сильна, вічна, щаслива; **гріх** – перший, первородний, людський, тілесний, нечистий, страшний, смертельний, тяжкий, налоговий, проклятий, найменший, легкий, малий, нещасний; **жаль** – внутрішній, надприродний, загальний, добрий, конечний, достатній, фальшивий, досконалий, недосконалий; **життя** – релігійне, духовне, практичне християнське, вічне, щасливе, богоугодне, побожне, земне, важке, гірке, ганебне, нестерпне, дочасне; **смерть** – важка, болюча, жахлива, упокорююча, страшна, люта, хресна, мученича, мученицька, щаслива, легка.

Епітети вказують також на зовнішні та внутрішні ознаки, функціональні особливості культових предметів, споруд, обрядодій і понять, напр.: **хрест** – найтяжчий, звичайний, дерев'яний, святий, місійний; **церква** – гарна, велична, багата, золочена; **жертва** – страшна, тяжка, безкровна, кривава, чиста, свята, правдива, добровільна, охоча, повна, людська; **молитва** – правдива, звичайна, тиха, гідна, добра, мила, найсвятіша, могутня, спільна, найкраща, найблагородніша, найвища, ревна, заамвонна, слабенька, негідна, самолюбна; **св. Причастя** – гідне, побожне, часте; **сповідь** – повна, покірна, докладна, часткова, загальна, генеральна, щира, ясна, виразна, святотатська.

Зчаста такі епітети, як демонструють попередні приклади, перебувають у синонімних та антонімних відношеннях, є основою метафори, пор.: <...>жертва, котру маємо принести, має бути **святою і чистою**. Бо жертва

грішна і нечиста є огидою перед Богом; Ці наші молитви, ці наші труди, терпіння і заслуги, хоч які *слабенькі, негідні та самолюбні*, однак, злучені із молитвами Серця Христового, набирають **Богочоловічої** молитви (Хомишин, 1999: 25, 374, 411).

На означення **Церкви** як інституції засвідчено епітети: *Католицька, Христова, правдива, свята, страждуюча* (у чистилищі), *тріумфуюча, прославлена, вічно радісна* (у небі), *воююча, навчаюча, слухаюча, перша, жива, окрема, власна, нежива, мертва, фальшива, схизмацька, схизматицька, некатолицька, православна, Станиславівська*.

В епітетних структурах релігійно маркованими лексемами є й самі епітети, зазвичай мотивовані сакральними номінаціями: **Боже** слово, **безбожні** агітатори, **побожна** жінка, **грішне** лицемірство, **душпастирський** обов'язок, **євангельська** рада, **місійна** наука, **пекельна** сила. Такі епітети доволі частотні, уживаються в різноманітних словосполучках: **релігійний** (культ, життя, погляди, поведінка), **духовний** (напрямок, реколекції, місія, життя, зміст, пітьма, темнота, омертвіння), **душевний** (біль, мука, потреба, сліпота, освячення), **християнський** (послух, милосердя, життя, любов, чеснота).

До постійних епітетів належать означення на зразок *святий*, яке через високу частотність навіть подається у скороченій формі та субстантивується: *св. Йосиф Обручник, св. Причастя, св. Софроній, всі святі* у небі (Хомишин, 1999: 29, 30, 348, 408). Пор. також: **Святі** Отці й Учителі Церкви, **святі** Патріархи та Пророки, **святі** мученики, Мучениці і **святі** Діви, **святі** Проповідники; **Святий** Архангеле Рафаїле (Хомишин, 1999: 408, 407).

Найбільшу сполучуваність і частоту вживання демонструє відтеонімний епітет *Божий*, виразність якого підсилює його інверсійне вживання, напр.: *Спершу необхідно зрозуміти і відчутти всемогутність Боже, святість, доброту, справедливість і любов Боже, безмежний маєстат Божий, тоді могли б ми зрозуміти, що таке гріх* (Хомишин, 1999: 75). Цей прикметник здебільшого актуалізує посесивне значення, пор.: **Божий** – армія, благословення, боязнь, влада, воля, вподобання, гнів, голос, дар, діло, держава (про Церкву), допомога, допуст, життя, заповідь, кара, кривда, ласка, любов,

маєстат, милосердя, мудрець, мудрість, наказ, патріот, поклик, покора, постанова, пошанування, право, присутність, родина (про Церкву), Родина (про земну родину Ісуса Христа), рука, світ, світло, святість, Серце, сила, слава, слово, справа, справедливість, створіння, страх, хвала, честь. З епітетом *Божий* конкурують епітети-синоніми: *Христове Священство, Христова Церква, Серце Ісусове* (Хомишин, 1999: 13, 410, 261).

Серед названих епітетів закономірно виявлено складні слова, які здебільшого належать до релігійної лексики, є старослов'янськими і мають відтінок урочистості, книжності, напр.: *богоугодне життя, Богочоловіча любов, первородний гріх, душпастирська праця, жертва добровільна й охоча* (Хомишин, 1999: 312, 253, 283, 9, 377). Пор. також складні означення в тексті: *Ці наші молитви, ці наші труди, терпіння і заслуги, хоч які слабенькі, негідні та самолюбні, однак, злучені із молитвами Серця Христового, набирають Богочоловічої молитви; <...> Ісус Христос є у цій св. Тайні Покаяння милосердним суддею; всемогутня Божя сила; Однак один із них, і то один із найвищих, на ім'я «Світлоносний», бо саме це означає слово «Люцифер», збунтувався проти Божої волі* (Хомишин, 1999: 411, 458, 393, 76).

Те, що епітет – один із улюблених художніх засобів владики, підтверджує уживання до одного означуваного слова кількох означень, які привертають увагу до релігійних понять, поглиблюють їхню оцінку характеристику, підсилюють експресивність проповідей, напр.: *всемогутня воля Божя; Молитва цього Товариства <...> є найкращою, найблагороднішою і найвищою молитвою; Маймо, отже, гаряче, щире і правдиве набоженство до Божого Серця Христового...* (Хомишин, 1999: 62, 414, 264). Нерідко епітети формують синонімні ряди, як-от: *<...> людина призначена для високих, вічних і святих справ; Щоб слухати настоятеля, інколи суворого, жорстокого, непривітного, немилого – треба, справді, великого самозаперечення, великої жертви, великої любові до Бога. Слухати влади немилі, прикрої, дошкуляючої – це дуже важко, тут треба сильної віри і самозаперечення* (Хомишин, 1999: 414, 333). В останньому фрагменті спостерігаємо також, окрім ампліфікації, повтор означень. Мова проповідей

багата на епітети-контекстні синоніми, напр.: *Це – **неправдива** покора, це **горбата** покора; люди **занепалі** й **безбожні*** (Хомишин, 1999: 308, 286).

Епітети-синоніми в майстерно змальованій живописній сцені бичування Ісуса Христа є важливим композиційним і смисловим елементом тексту, ключовими словами, покликаними викликати співчуття та вдячність: *Жовніри беруть у руки бичі; одні з них стають по один бік Ісуса, інші – по другий. І починається **страшна** хвилина! <...>**Моторошна** тиша, тільки чути у повітрі свист бичів і їх удари по тілі Христа. Тіло Ісуса зранене і пошматоване розпадається, видно аж до костей. Що за **страшний** біль відчуває наш найлюбіший Ісус! Уста Його скривлені й заломані від болю, з очей Його стікають сльози. І серед цього свисту бичів, серед цього **жахливого** болю чути його тиху молитву за всіх катів і за нас* (Хомишин, 1999: 398).

Протиставляючи земне божественному, усебічно характеризуючи осіб, предмети чи поняття, влади́ка використовує антоніми-епітети, у тому числі й контекстні, пор.: *Гріх – це непослух і бунт проти Бога. Це непослух і бунт **мізерного** створіння проти **необмеженого і всемогутнього** свого Творця; Чи хто на **високій** посаді чи **низькій**, **учений** чи **невчений**, коли він сповідається, то сповідається як грішник і за такого має себе вважати й так поводитися; **природні** родичі – **духовні** родичі* (Хомишин, 1999: 73, 174, 286). Такі епітети можуть бути частиною порівняльних конструкцій: *Як світло і тепло сонця є джерелом **природного** життя, так світло і тепло Євхаристії є джерелом **надприродного** життя* (Хомишин, 1999: 13), сусідувати з повтором: *Коли хто засуджений на **малу** кару, то кажемо, що він чинив якесь **мале** зло. Коли хто засуджений на кілька літ в'язниці, то здогадуємося, що він допустився якогось **великого** переступу* (Хомишин, 1999: 75).

Особливої експресії надають проповідям оригінальні оксюморонні епітети: ***світські** священники; Ярмо Христове є **солодким**, а тягар його – **легким*** <...>; ***побожна** гордість* [може з'явитися в людини, яка щодня причащається]; *Якби так знайшлася жінка, що годинами висиджує в церкві, годинами молиться і, при цьому, занедбує свої обов'язки: діти не вмиті, не зачесані, брудні, обід вчасно не зварений, худібка не нагодована, – тоді ця*

побожність не є мудрою, вона не походить від Святого Духа, така побожність є лише **святим лінивством** (Хомишин, 1999: 6, 176, 215, 321).

В аналізованих проповідях функціонують і метафорні атрибутивні словосполучення, напр.: **ди́ке подружжя** (нецивілізоване, некультурне, без шлюбу. – О. Ц.); ...інколи приходять **свіжі** люди, які не були на попередній науці<...>; Бо інколи трапляється таке, що пізніше, насамперед в останні дні місії, приходять так звані “**прісні**” душі і то так багато, що ті, котрі слухали науки, не можуть вигідно висповідатися; Всякі товариські забави, всякі розмови, звичайно, не можуть обійтися без **слизьких** жартів і дотепів; За що на Страшному Суді відкине і без милосердя буде судити Ісус Христос проклятих? За те, що вони за життя на землі були **твердого серця**, що не мали милосердя і його не виконували для нещасних ближніх (Хомишин, 1999: 155, 23, 25, 296, 357–358).

На наш погляд, в ідіостилі Г. Хомишина спостерігається максимально згущене використання художніх засобів виразності, як у поданому далі фрагменті, де епітет є основою метафори, повтору, синонімії, ампліфікації, порівняння, антонімії: У нікого нема співчуття. Довкола – **дикий** натовп людей, які прагнуть щораз більших мук Ісуса Христа, жовніри щораз більше завзяті у бичуванні, а Ісус серед цього **дикого, осатанілого** натовпу в'ється від болю, як **лагідне** ягня, бите і шарпане бичами (Хомишин, 1999: 398). В іншому випадку виразність ампліфікованих означень посилюють порівняння, формуючи антитезу: Ми риємося, як кроти у землі, а не бачимо **високого, широкого і надприродного Божого світла** (Хомишин, 1999: 17). Компаративні епітети означають як суб'єкти, так і об'єкти порівнянь: Людське серце зануриться в **Божу любов**, немов у **безмежне море**, і буде щасливим, повнотою щасливим; **І відкинутий грішник** [у пеклі] <...> буде шарпатися, як **скажений пес на ланцюгу**, буде проклинати себе, своє життя і свої вчинки; Отже, коли ти зберігаєш терпеливість, то вигладжуєш твою **душу**, котра стає відтак **м'якою, як віск**, і придатною для діяння у ній Божої ласки. Нераз душа – **вперта і тверда, як камінь**<...> (Хомишин, 1999: 69, 91, 451–452).

Семантичну значущість епітетних характеристик засвідчує їхня лексикалізація в стійких релігійних номінаціях (зокрема і в інверсійному вияві, характерному для релігійного стилю): *Отець Небесний; Син Божий, Святий Дух, Матір Божя, Святе Письмо, Тайна Вечера, Страшний Суд, Служба Божя, Боже Царство, Боже Провидіння, Божий Престіл, Святі Тайни, Свята Євхаристія, Свята Година, Папа Римський, свободна воля, терновий вінець, блудний син, Зелені свята, Католицька Церква.*

Епітет є важливим семантичним складником і нелексикалізованих перифраз на позначення Божих Осіб (*найвищий небесний Монарх*), Богородиці (*Матір Сина Божого*), священнослужителів (*отець духовний, духовний батько* – звичайних священників; *найвищий Пастир, Єпископ Римський, видимий Голова Церкви, найвищий настоятель Церкви, Вселенський Учитель* – папи), Церкви як інституції (*духовне тіло, духовне тіло Христове, Містичне Тіло Христа Спасителя, Божя держава, видима держава Ісуса Христа*), святих таїнств (*Відтак усі ми єднаємося при однім Господнім столі, тобто у св. Причасті<...>, <...>Тайна Покаяння <...> є трибуналом Божого милосердя* (Хомишин, 1999: 434, 129)), раю (*місце щасливе і повне радості, наша правдива вітчизна, правдива вічна обитель, місце вічного щасливого життя з Богом і в Бозі, місце вічної радісної любові у Бозі; радісна, вічна наша вітчизна у небі*); злої сили (*злий дух, упалий ангел, темний дух, завзятий ворог Божий*). Основою таких перифраз зазвичай є розгорнуті глибинно-образні метафори: *Міцно стіймо при Католицькій Церкві, <...> на цьому Христовому кораблі спасіння, щоб могли ми безпечно перепливти через бурхливе море небезпечного нашого життя і дістатися до безпечної пристані вічного життя* (Хомишин, 1999: 280).

Емоційної наснаги, урочистости надають мовостилю Г. Хомишина численні епітети-суперлативи, що є однією з його визначальних рис. Автор навіть уживає їх у змісті праці: *Наука 10. Найсвятіша Євхаристія, Наука 15. Найсвятіше Серце Христове – школа любові* (Хомишин, 1999: 471). Формально це не лише ад'єктиви в простій формі найвищого ступеня порівняння, що чисельно переважають і, на наш погляд, виявляють вплив

розмовного стилю, але й похідні прикметники, у яких відповідна семантика передається словотвірно за допомоги префіксів чи суфіксів, композити з першим компонентом *все-*. Пор.: : *Пречиста Діва Марія; Отець, Син і Дух Святий – Тройця Пресвята*; <...>*коли можеш прийняти св. Причастя, то це завдяки безмежній доброті, безконечному милосердю і незбагненній любові Ісуса Христа; всемогутнє милосердя* (Хомишин, 1999: 410, 419, 216, 404).

Такі означення – доволі різноманітної семантики, переважно з позитивною конотацією – автор здебільшого використовує для опису Бога, Богородиці, релігійних понять, напр.: *Найсолодше Серце Ісуса; Христос – наймилосердніший, захистив нас від кари і покрити та знищив наші гріхи у св. Тайні Покаяння; Вона [Марія], піднесена до найвищої гідності, вважала себе за найнижчу; Чеснота любові є найвищою чеснотою, є життям усіх чеснот, є завершенням досконалості і святості, В часі науки Найсвятіші Тайни ховаються до кивота; Гріх – це найбільший злочин, це найбільше зухвальство<...>; Ширити Боже Царство у людських душах – це найкраща, найвища і найблагородніша справа; Вона неухабно мусить боротися і воювати із найтяжчими ворогами, тому вона є Церквою воюючою* (Хомишин, 1999: 46, 307, 422, 305, 28, 73, 414, 464).

Привертають увагу оказіональні епітети, які пожвавлюють мовлення, надають йому експресії: *Справ те всеможним Твоїм заступництвом<...>; Ми [наш народ], вибачте за слово, як ті безпанські собаки чи наймити у всіх у погорді* (Хомишин, 1999: 431, 286).

Г. Хомишин використовує характерні для релігійних текстів тавтологічні епітети: *святі священники; Вони [ангели] кращі за красу зірок, вони ясніші від ясного світла сонця; Марія є найсвятішою між святими<...>; Боже Серце Христове* (Хомишин, 1999: 26, 76, 73, 420, 264).

Трапляються серед епітетів типові для релігійних текстів, особливо проповідей першої половини ХХ ст., діалектизми на зразок *хосенний* ‘корисний’, *конечний* ‘необхідний’, *жовнірський* ‘солдатський’ (Такі місії виявилися дуже практичними і *хосенними*; Другий жовнір приносить подертий, брудний *жовнірський* червоний плащ, закидає Ісусові на плечі і

гучно сміється; Такий жаль є добрим і **конечним** для відпущення гріхів (Хомишин, 1999: 9, 400, 167)) та застарілі слова (**упавші** грішники, **Церква страждуща** (Хомишин, 1999: 22, 465)), які свідчать про неусталеність мовної норми та церковнослов'янський вплив.

Висновки. Епітети є стильовою домінантою проповідницьких текстів Г. Хомишина. Лексичне наповнення епітетних словосполучень демонструє тенденції, властиві епітетній системі релігійного стилю загалом: усталеність лексичного складу, типовість синтагматичних зв'язків. Епітети-складні слова, постійні означення та епітетні перифрази, зокрема й стійкі лексикалізовані словосполуки, стилістично марковані релігійним стилем, мають відтінок урочистості, книжності. Семантико-стилістичні особливості епітетів пов'язані з їхньою виразною оцінною семантикою, яка надає текстам експресії, поглиблює світоглядно-корегувальний вплив. Текстотвірну функцію виявляють епітети-ключові слова, які є важливим смисловим і композиційним елементом тексту. Уживання окремих діалектних і застарілих епітетів зумовлене неусталеністю мовної норми та впливом церковнослов'янської мови.

Своєрідність ідіостилю єпископа Г. Хомишина полягає у високій частоті вживання епітетів-суперлативів, що надають мовленню емоційно-оцінного забарвлення, урочистості, а також у великій концентрації в одному фрагменті різних художніх засобів (метафори, порівняння, антитези, повтору, оксюмору, ампліфікації та ін.), основою яких є епітет, що сприяє образності, впливові проповідей, посилює їхній естетичний потенціал.

Перспективним вважаємо вивчення на матеріалі проповідей Г. Хомишина епітетів, виражених іменниками та прислівниками, і більш ґрунтовний аналіз функційного навантаження означень у текстах. Потребує подальших студій також уживання атрибутивних словосполучень у мовленні інших церковних діячів, що дасть змогу простежити роль епітетів у формуванні того чи того ідіостилю та їхню еволюцію в проповіді загалом.

Література

- Волковинський О.** Епітет як носій та елемент стилю. *Вісник Львівського університету. Серія: Іноземні мови.* 2013. Вип. 21. С. 272–277.
- Лук'янчук С. В.** Епітет у конфесійному стилі сучасної української мови (функціонально-семантичний аспект): автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова» / Ін-т укр. мови НАН України. Київ, 2008. 22 с.
- Павлова І. Г.** Слово як семантико-функціональна одиниця в структурі української проповіді: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова» / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2005. 19 с.
- Петришина О. І.** Мова проповідей Йосифа Сліпого: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Івано-Франківськ, 2008. 252 с.
- Хомишин Г.** Парафіяльна місія. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 1999. 472 с.
- Ципердюк О. Д.** Мовостиль єпископа Григорія Хомишина: лексико-семантичний аспект. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія.* 2018. № 32, т. 1. С. 108–112.
- Ципердюк О. Д.** Семантико-стилістичні особливості фразеологізмів у проповідях єпископа Григорія Хомишина. *Українознавчі студії.* 2018. № 19. С. 70–81.
- Яригіна В. В.** Мовні засоби вираження експресії в жанрі сучасної проповіді : автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова» / Харківський нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2012. 20 с.

References

- Volkovynskiy, O. (2013).** Epitet yak nosii ta element styliu [Epithet as mean of expression and element of style]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia: Inozemni movy – Scientific Bulletin of Lviv University. Series: Foreign languages* (Issue 21), (pp. 272–277) [in Ukrainian].
- Lukianchuk, S. V. (2008).** Epitet u konfesiinomu styli suchasnoi ukrainskoi movy (funktsionalno-semantychnyi aspekt) [Epithet in the religious style of the modern Ukrainian language (functional and semantic aspect)]. *Extended abstract of candidate's thesis.* Kyiv: NASU Institute of Ukrainian Language [in Ukrainian].
- Pavlova, I. H. (2005).** Slovo yak semantiko-funktsionalna odynytisia v strukturi ukrainskoi propovidi [A word as semantical and functional unit in the structure of

- Ukrainian sermon]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv: NDPU [in Ukrainian].
- Petryshyna, O. I. (2008).** Mova propovidei Yosyfa Slipoho [The language of the sermons by Yosyf Slipyi]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Ivano-Frankivsk [in Ukrainian].
- Chomyshyn, H. (1999).** Parafialna misiia [Parish mission]. Ivano-Frankivsk: Nova Zoria [in Ukrainian].
- Tsyperdiuk, O. D. (2018).** Movostyl yepyskopa Hryhoriia Chomyshyna: leksyko-semantychnyi aspekt [Idiostyle of bishop Hryhorii Khomyshyn: lexical-semantic aspect]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Ser.: Filologiya – Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Series: Philology*, 32(1), 108–112 [in Ukrainian].
- Tsyperdiuk, O. D. (2018).** Semantyko-stylistychni osoblyvosti frazeologizmiv u propovidiach yepyskopa Hryhoriia Chomyshyna [Semantic-stylistic features phraseology in the sermons of Bishop Gregory Khomyshyn]. *Ukrainoznavchi studii – Ukrainian Studies Studios* (Issue 19), (pp. 70–81) [in Ukrainian].
- Yaryhina, V. V. (2012).** Movni zasoby vyrazhennia ekspresii v zhanri suchasnoi propovidi [Linguistic means of expression in the genre of modern preaching]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Charkiv: H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University [in Ukrainian].
- Опубл.:** *Науковий вісник Чернівецького університету: збірник наукових праць*. Вип. 22(821): Романо-слов'янський дискурс. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2019. С. 25–31.